

PŘÍRODA JAKO OBJEKT PRÁVNÍ OCHRANY

MILAN PEKÁREK

Katedra práva životního prostředí a pozemkového práva, Právnická fakulta
Masarykovy univerzity, Brno, Česká republika

Toto téma se stalo příčinou toho, že jsme se zde dnes sešli na konferenci „Dny práva“ pořádané již tradičně každým rokem na podzim Právnickou fakultou MU. Pořadatelé záměrně zvolili téma, které poskytuje možnost uplatnění se širokému okruhu právníků zaměřených na ochranu životního prostředí, byť více či méně specializovaných na určitou jeho oblast. Na druhou stranu s sebou tato volba přinesla i problém s vymezením jeho hranic.

Problém je spojen již se samotným vymezením objektu ochrany. Tímto objektem je „příroda“. Pojem natolik vžitý a obecně běžně užívaný, že se prakticky nikdo nad jeho obsahem blíže nezamýšlí. To by mohl být i důvod toho, že ani zákonodárce v zákoně, který je ochraně přírody speciálně určen, t.j. v zákoně č. 114/1992 Sb., tento pojem přímo nevymezil. Stejně tak ovšem důvodem mohlo být i to, že si s vymezením obsahu pojmu „příroda“ nevěděl rady. V každém případě v zákoně, který jinak vymezuje ve svých ustanoveních, jmenovitě v § 2 a § 3, pojmů celou řadu, vymezení tohoto pojmu chybí.

Zato v něm najdeme definici toho, co zákon rozumí „ochranou přírody a krajiny“. Rozumí jí zákonem vymezená „péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny“- § 2 odst. 1 uvedeného zákona. A právě z výčtu objektů, o něž zákon ukládá pečovat a tím současně i chránit vedle státu i všem fyzickým i právnickým osobám, lze dovodit, co je obsahem pojmu „příroda“. Již na první pohled je zřejmá jak neúplnost (chybí např. zcela vodní útvary nebo půda, která je tradičně uváděna jako jedna ze tří základních složek životního prostředí a která se zdaleka nekryje s blízkými, nikoli však totožnými pojmy, jakými jsou nerosty a horniny), tak i určité nepřesnosti (samostatné uvedení ekologických systémů, což jak vyplývá z definice tohoto pojmu uvedené v § 3 písm. l/ jsou soustavy živých a neživých složek životního prostředí, t.j., těch, které předtím zákon uvádí samostatně) tohoto výčtu. Tím ovšem problémy s vymezením pojmu příroda nekončí. Problémy vyvolává rovněž vymezení živočichů a rostlin jako součástí pojmu „příroda“. Ve shora uvedené definici ochrany přírody, kterou lze v současné právní úpravě považovat i za právní vymezení samotného pojmu „příroda“, se za součást tohoto pojmu výslovně považují jen volně žijící živočichové. Ta pak uvedený zákon v § 3 písm. d/ věta první vymezuje jako „jedince živočišného druhu, jehož populace se udržují

v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody. Hned ve větě následující však zákon toto vymezení rozšiřuje i na „jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody.“ Naopak se za volně žijící živočichy nepovažují jedinci zdivočelé populace domestikovaného druhu. To se vztahuje např. na zdivočelé holuby domácí (tzv. „věžáci), nebo norek americký (mink). Uvedená definice se zřejmě nedá vztáhnout ani na živočichy, kteří byli chováni v zajetí a do přírody nebyli vysazeni postupem podle zákona, ale svému majiteli uprchli. Na druhé straně se toto omezení nevztahuje na některé zvláštní předpisy, které poskytují určitou formu ochrany i těmto živočichům – viz např. ochranu proti týrání – viz zákon č. 246/1992 Sb.¹

Mnohem větší vazba definice (byť nepřímé) přírody pokud jde o rostliny na rostliny „planě rostoucí“. Ty zákon v § 3 písm. c/ vymezuje jako „...jedince nebo kolonie rostlinných druhů včetně hub, jejichž populace se udržují v přírodě samovolně“. V rámci tohoto vymezení je pak třeba chápat i slova zákona uvozující první odstavec § 5, jímž se v zákone začíná režim obecné ochrany rostlin a živočichů – „Všechny druhy rostlin a živočichů jsou chráněny...“. V tomto rámci je však třeba interpretovat i ustanovení §§ 7 a 8 zákona týkající se ochrany dřevina jejich kácení. V praxi však interpretace těchto ustanovení, zejména paragrafu 8, tento rámec často překračuje. Jsou totiž aplikována i na dřeviny, které očividně nerostou planě, ale byly člověkem nejen vysazeny, ale jsou trvale v jeho, někdy i intenzivní, péči. Zvláště zjevné je to pak u ovocných dřevin, které jsou pěstovány jejich majiteli z různých důvodů (zpravidla kvůli produkci ovoce), včetně případů, kdy tvoří stromořadí podél pozemních komunikací, a které se v planě rostoucích populacích nevyskytují vůbec. Týká se to ale u jedinců dalších (neovocných) dřevin vysazovaných v ulicích měst a vesnic, aby poskytly jejich obyvatelům stín a obce zkrášlily. V řadě případů půjde o dřeviny druhů, které se u nás v planě rostoucích populacích nevyskytují. Dokonce někdy jde tato interpretace tak daleko, že neposkytování lidské pěstební péče těmto dřevinám je vykládáno jako porušení povinnosti tyto dřeviny chránit před poškozováním (§ 7 odst. 1). V odst. 2 citovaného paragrafu je dokonce výslovně v rozporu se shora uvedeným vymezením obsahu pojmu příroda jako objektu péče a tedy i ochrany poskytované tímto zákonem přírodě výslovně uložena vlastníkům povinnost o dřeviny pečovat, jmenovitě je ošetřovat a udržovat. Ale vždyť přírodou, pokud jde o rostliny, jsou podle zákona jen jedinci nebo kolonie planě rostoucích rostlin. „Planě rostoucí“ znamená nepochybně rostoucí mimo jakoukoli péči člověka.

¹ Srov. Průchová, I. in učebnice Kolektiv autorů, Právo životního prostředí, 2. díl, Masarykova univerzita 2006, s. 234

Argument, že jde o obecné ustanovení zákony vymezující jeho působnost i na tyto případy, neobstojí. Základním ustanovením vymezujícím věcnou působnost zákona č. 114/1992 Sb. je totiž bez jakýchkoli pochyb jeho paragraf 2 odst. 1, z něhož lze, jak jsem již výše uvedl, dovodit obsah pojmu „příroda“. Všechna ostatní ustanovení tohoto zákona, včetně těch, které vymezují další pojmy, s nimiž tento zákon pracuje, vymezují již jen jednotlivé dílčí části přírody. Činí tak vždy jen v rámci vymezeném tímto základním ustanovením. To platí nejen o pojmech, ale i o právních režimech, které pak tento zákon obsahuje a které upravují ochranu těchto jednotlivých částí přírody, ať již jde o režimy obecné ochrany nebo o režimy ochrany zvláštní.

Tyto problémy lze odstranit pouze změnou právní úpravy, jmenovitě novým (jiným) vymezením objektu právní ochrany – přírody. Podle mého názoru by nejvhodnější bylo řešení, které by obsah pojmu „příroda“ jako objektu právní ochrany vymezovalo co nejšířěji, a teprve následně v dalších ustanoveních ve vztahu k některým jejím částem (např. právě ve vztahu k rostlinám nebo volně žijícím živočichům) z některých aspektů tuto ochranu omezovalo – např. vůči invazním rostlinám nebo živočichům, vůči živočichům, kteří unikli z chovů, apod. Zvolit tedy opačný přístup než jaký zvolil zákonodárce v platném zákoně.

Contact – email

milan.pekarek@law.muni.cz